

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF ASSESSING THE EFFICIENCY OF IMPLEMENTATION OF STATE POLICY OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISE DEVELOPMENT

У статті розглянуто теоретико-методологічні та методичні аспекти оцінки ефективності реалізації державної політики у сфері малого та середнього підприємництва. Досліджено задекларовані методики оцінки державної політики у сфері підприємництва, зокрема стосовно результативності реалізації державної регіональної політики й аналізу регуляторного впливу. Вивчено наукові підходи до формування методики оцінки результативності державної політики у сфері підприємництва. Сформовано авторський методичний підхід до оцінки результативності державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, що базується на розрахунку індикаторів ефективності реалізації державної політики у міжнародному, національному, міжгалузевому та векторному вимірах. Розкрито основні етапи оцінювання результативності реалізації державної політики у сфері малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: державна політика, мале та середнє підприємництво, методичний підхід, система індикаторів, етапи оцінки.

В статье рассмотрены теоретико-методологические и методические аспекты оценки эффективности реализации государственной политики в сфере малого и среднего предпринимательства. Исследованы задекларированные методики оценки государственной политики в сфере предпринимательства, в частности относительно результативности реализации государственной региональной политики и анализа регуляторного влияния. Изучены научные подходы к формированию методики оценки результативности государственной политики в сфере предпринимательства. Сформирован авторский

методический подход к оценке результативности государственной политики в сфере развития малого и среднего предпринимательства, основанный на расчете индикаторов эффективности реализации государственной политики в международном, национальном, межотраслевом и векторном измерениях. Раскрыты основные этапы оценки эффективности реализации государственной политики в сфере малого и среднего предпринимательства.

Ключевые слова: государственная политика, малое и среднее предпринимательство, методический подход, система индикаторов, этапы оценки.

The article deals with theoretical-methodological and methodical aspects of the evaluation effectiveness of the implementation of state policy in the sphere of small and medium enterprises. The declared methods of evaluation of the state policy in the field of entrepreneurship, in particular, concerning the effectiveness of the implementation of the state regional policy and the analysis of regulatory influence, are explored. The scientific approaches to the development of methodology for assessing the effectiveness of state policy in the field of entrepreneurship are studied. An author's methodical approach to the evaluation of the effectiveness of state policy in the field of small and medium enterprises development, based on the calculation of indicators of the effectiveness of the implementation of state policy in the international, national, cross-sectoral and vector dimensions, has been formed. The main stages of evaluation of the effectiveness of the implementation of state policy in the sphere of small and medium enterprises are revealed.

Key words: state policy, small and medium entrepreneurship, methodical approach, indicator system, evaluation stages.

УДК 338.2(457)

Фролова Н.Л.

здобувач кафедри менеджменту і адміністрування
Український державний університет залізничного транспорту

Постановка проблеми. Сьогодні перед державною владою постала необхідність вирішення важливого завдання стосовно визначення внутрішніх точок опори, які стануть базисом зростання національної економіки. Поступова втрата домінуючих позицій великих підприємств привела до посилення економічної значущості суб'єктів малого та середнього підприємництва (МСП), які забезпечують формування внутрішнього валового продукту, наповнення доходної частини бюджетів всіх рівнів, насичення вітчизняного ринку товарами та послугами, забезпечують працевлаштування українського населення і зниження соціальної напруженості в державі.

Розуміючи вагому роль малого та середнього підприємництва, державна влада задекларувала досить широкий спектр заходів, що реалізуються

і плануються до впровадження з метою забезпечення розвитку суб'єктів МСП і формування сприятливого середовища їхнього функціонування. Однак ефективність реалізації таких заходів викликає низку суперечностей, оскільки сучасний стан сектору малого та середнього підприємництва відзначається доволі деструктивними тенденціями, більшість з яких викликана недоліками державної політики у цій сфері. Тому нині вагомим значення набуває формування методологічного забезпечення оцінки результативності реалізації державної політики у сфері розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою визначення ефективності запропонованих заходів і можливості їх коригування у процесі реалізації стратегічних та програмних ініціатив держави у цьому напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теоретико-методологічного та методичного підґрунтя оцінки ефективності реалізації державної економічної політики, зокрема у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, висвітлено в наукових публікаціях таких учених, як Г.О. Гончаров [1], В.Л. Дикань, М.В. Корінь [2–3], О.В. Дикань [4], П.Т. Колісниченко [5], Г.М. Колісник [6], В.В. Мареніченко [7], Г.В. Обруч [8], А.О. Сеніна [9], Л.В. Сус [10], О.В. Шраменко [11] та ін. Проте зараз потребують удосконалення теоретико-методологічні основи оцінки результативності реалізації державної політики у сфері малого та середнього підприємництва з урахуванням сучасних міжнародних вимог до формування бізнес-середовища та національних особливостей розвитку вітчизняних суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Формулювання цілей статті. Метою статті є удосконалення теоретико-методологічного базису оцінки результативності реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками відбулася активізація процесів прийняття законодавчих ініціатив стосовно розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, що викликало потребу у формуванні методологічного базису оцінки регуляторного та стимулюючого впливу реалізації запропонованих заходів. На законодавчому рівні зафіксовано затвердження низки методик оцінки результативності державної політики. Зокрема, найбільшого розголосу та поширення набули методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики й аналізу впливу регуляторного акту.

Так, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики прийнято здійснювати на основі аналізу щоквартальних та щорічних показників соціально-економічного розвитку регіонів. Щорічна оцінка включає аналіз показників економічної та соціальної згуртованості, економічної ефективності, інвестиційно-інноваційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці, фінансової самодостатності, розвитку малого та середнього підприємництва, ефективності ринку праці, розвитку інфраструктури, відновлювальної енергетики та енергоефективності, доступності та якості послуг у сфері освіти, доступності та якості послуг у сфері охорони здоров'я, соціального захисту та безпеки, раціонального природокористування та якості довкілля. До показників оцінки державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва належать: кількість суб'єктів МСП у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення; частка обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів

МСП (у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання (розраховуються окремо для суб'єктів МСП) [12].

З огляду на останні нормативно-правові зміни стосовно цього питання, нині оцінку соціально-економічного розвитку регіонів заплановано здійснювати на основі розрахунку індексів конкурентоспроможності регіонів та регіонального людського розвитку. Варто зазначити, що більшість показників прямо чи опосередковано характеризують результативність державної політики у сфері розвитку МСП, а саме: кількість суб'єктів підприємницької діяльності; вимоги банків за довгостроковими кредитами, наданими в економіку регіону; рівень розвитку інфраструктури підтримки підприємництва; легкість ведення бізнесу; кількість інноваційно-активних МСП; створення і розвиток високотехнологічних виробництв підприємств; прибутки прибуткових підприємств; обсяг фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок за рахунок власних коштів організацій; доступність новітніх технологій тощо [13].

Відповідно до методики проведення аналізу регуляторного впливу передбачено обов'язковість здійснення розробником проекту регуляторного акта оцінки впливу зазначеного проекту на сферу інтересів суб'єктів господарювання, зокрема рівень їхньої конкурентоспроможності. Оцінку потенційного впливу проекту регуляторного акта на рівень конкуренції пропонується здійснювати шляхом аналізу відповідей на питання контрольного переліку, в якому виділено декілька категорій впливу: А – обмежує кількість або звужує коло постачальників; Б – обмежує здатність постачальників конкурувати; В – зменшує мотивацію постачальників до активної конкуренції; Г – обмежує вибір та доступ споживачів до необхідної інформації. Так, наприклад, виникнення категорії впливу «А» може бути пов'язане з такими наслідками дії регуляторної пропозиції, як: надання суб'єкту господарювання виняткових прав на поставку товарів чи послуг; запровадження режиму ліцензування, надання дозволу або вимоги погодження підприємницької діяльності із органами влади; обмеження здатності окремих категорій підприємців постачати товари чи надавати послуги (звуження кола учасників ринку) тощо [14–15]. Однак ефективність застосування такої методики зараз оцінити складно, оскільки офіційне оприлюднення звітності щодо проведення такої оцінки відбувається лише в останні два роки і характеризується доволі узагальнюючим змістом.

У контексті сказаного доцільно наголосити, що в межах формування методичного забезпечення проведення аналізу регуляторного впливу на суб'єкти господарювання розроблено методику впливу регуляторного акта на малий бізнес, що отримала назву Тесту малого підприємництва,

або М-тесту. Структура М-тесту включає декілька складників: консультації з представниками малого бізнесу щодо регулювання; кількісний розрахунок регуляторного впливу на мале підприємство; розроблення коригуючих заходів у межах регулювання. Так, наприклад, визначення регуляторного впливу на функціонування малого підприємства за методом стандартних витрат здійснюється на основі розрахунку прямих та адміністративних (інформаційних) витрат суб'єктів малого бізнесу на виконання вимог регулювання, а також обчислення розміру адміністративних витрат регуляторного органу на організацію процесу контролю щодо виконання суб'єктами малого бізнесу вимог регулювання та здійснення відповідних процедур впливу на порушників [16]. Такі розрахунки проводяться у разі, коли питома вага суб'єктів малого підприємства, на які поширюється регуляторний вплив, перевищує 10% від загальної кількості суб'єктів господарювання. Проте натеper практика застосування подібної методики в Україні досить незначна, тому доволі складно оцінити результативність використання інструменту М-тесту.

Науковою спільнотою також неодноразово розглядалося питання розроблення методичних підходів до оцінки державної політики у сфері малого та середнього підприємства з метою визначення основних прогалин та можливостей забезпечення сталого розвитку малих та середніх підприємств.

Так, В.В. Мареніченко розроблено Індекс якості розвитку бізнесу, який комплексно враховує сучасні тенденції розвитку малого та середнього бізнесу у країні та світі, результати України в міжнародних рейтингах, а також включає аналіз ефективності застосування нормативно-правових актів та практичні оцінки реального сектору економіки за підсумками опитування підприємців, що дає змогу використовувати потенціальні можливості малого та середнього бізнесу для економіки і змінювати у динаміці її стан [7].

Л.В. Сус визначає доцільність розрахунку комплексного інтегрального показника рівня державного регулювання, що передбачає визначення інтегральних показників адміністративно-правової, організаційно-інформаційної, фінансово-економічної та соціально-екологічної оцінки [10].

Для оцінки ефективності державного регулювання діяльності малого підприємства в аспекті забезпечення його економічної безпеки вченими запропоновано використовувати такі критерії, як: оптимальність державного втручання у господарські відносини в межах державної регуляторної політики; сприятливість дозвільної системи у сфері малого бізнесу; зручність системи ліцензування господарської діяльності; оптимальність оподаткування; ефективність державного нагляду (контролю); розвиненість сфери адміністративних послуг [1].

Щодо визначення результативності податкового регулювання малого підприємства науковцями розроблено методичку оцінки на основі розрахунку інтегрального індексу ефективності податкового регулювання, в основу якого покладено вагові коефіцієнти затрат на мобілізацію податків, кількості судових рішень на користь платника податків, податкової заборгованості. Його практичне використання дає змогу кількісно охарактеризувати ефективність застосування податкових важелів державного регулювання суб'єктів господарювання, здійснити моніторинг на макроекономічному та регіональному рівнях, дослідити міждержавні порівняння [5].

Методичне забезпечення процесу організації управління регуляторною політикою держави у сфері надання адміністративних послуг, на думку вчених, має здійснюватися у декілька етапів: зокрема, розпочинатися з планування, що ґрунтується на принципах державної політики в сфері адміністративних послуг, і закінчуватися оцінкою стану регуляторного середовища. Проводити оцінку стану регуляторного середовища в сфері адміністративних послуг пропонується за такими критеріями, як: відсоток фактично створених ЦНАП від запланованої кількості; відсоток адміністративних послуг, які передані до компетенції ЦНАП, від загального їх переліку; відсоток адміністративних послуг, витрати часу на отримання яких було знижено, від загальної кількості послуг; відсоток адміністративних послуг, за якими було зменшено кількість документації для їх отримання, від загальної їх кількості; співвідношення задовільної та незадовільної оцінки бізнесу та громадськості щодо надання адміністративних послуг [9].

Викликає зацікавлення підхід щодо формування системи показників для оцінювання ефективності державного регулювання витратами підприємства, що передбачає групування показників за чотирма блоками [6]: блок показників ефективності використання матеріальних ресурсів (рівень сукупних витрат підприємств галузі; обсяги товарообороту, інвестицій в основний капітал, оборотних активів галузі); блок показників ефективності використання трудових ресурсів (середня заробітна плата в галузі, рівень безробіття, кількість зайнятих в галузі); блок показників економічного розвитку (обсяг ВВП, обсяг валового продукту галузі, темпи росту ВВП, обсяг експорту та імпорту, кількість інноваційно-активних підприємств галузі); блок показників екологічного розвитку: введення в дію окремих потужностей для охорони навколишнього природного середовища, обсяг викидів забруднюючих речовин у водні об'єкти, рівень забруднення навколишнього середовища підприємствами галузі).

Віддаючи належне наявним науковим напрацюванням стосовно оцінки державної політики у

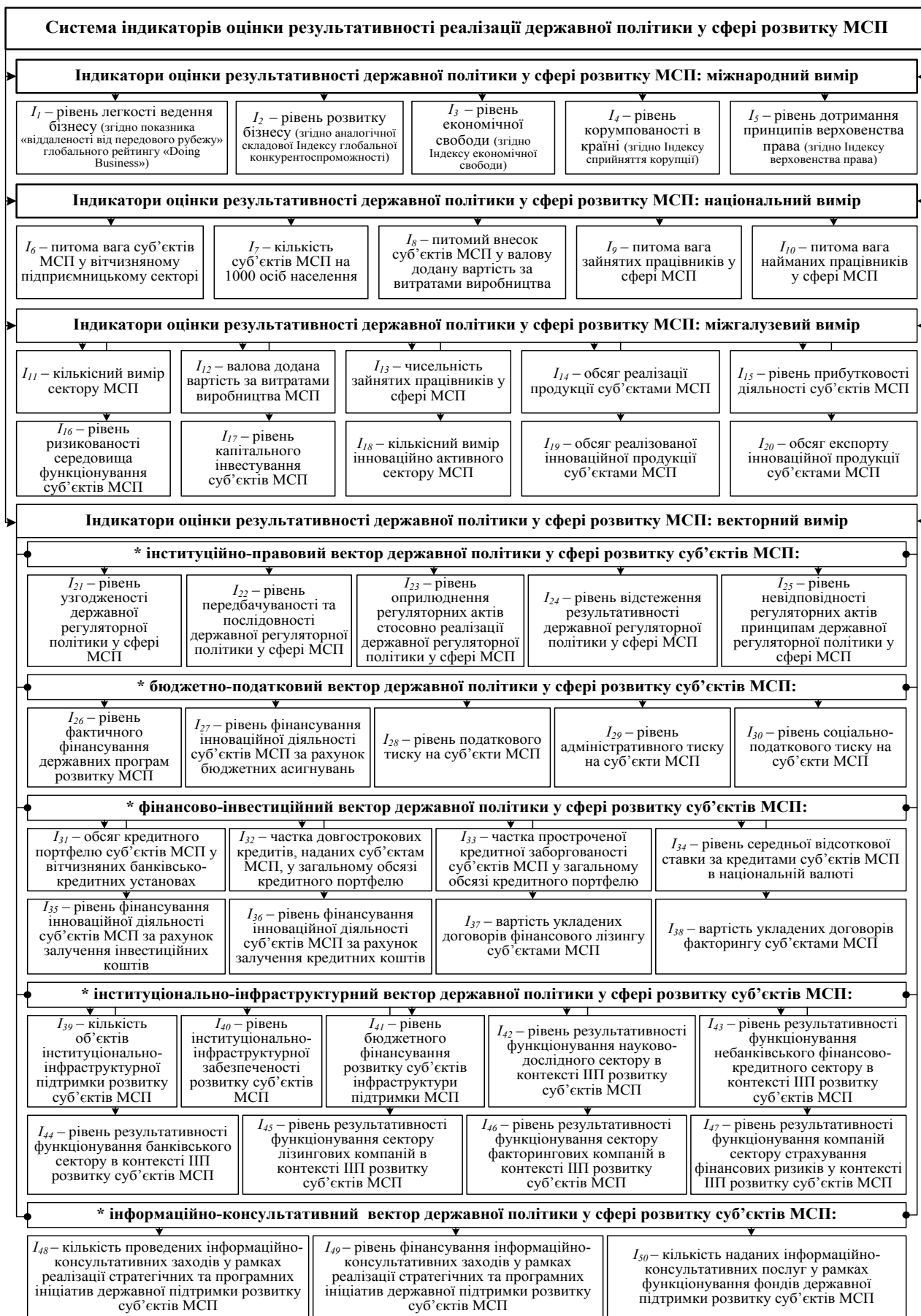

Рис. 1. Система індикаторів оцінки результативності реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва

Джерело: авторська розробка

сфері підприємництва, варто зазначити, що нині потребують комплексного врахування системно-структурний та аналітико-результативний підходи до оцінювання ефективності державної політики. Беручи до уваги зазначену тезу, автор сформував методичний підхід до оцінки результативності державної політики у сфері малого та середнього підприємництва, що ґрунтується на розрахунку індикаторів результативності регулятивного та координуючого, підтримуючого та стимулюючого впливу держави на функціонування суб'єктів малого та середнього підприємництва у міжнародному, національному, міжгалузевому та векторному вимірах.

Методичний підхід до оцінки результативності державної політики у сфері малого та середнього підприємництва передбачає поетапність виконання необхідних розрахунків. Так, відповідно, на першому етапі відбувається дослідження особливостей формування та реалізації державної політики у сфері малого та середнього підприємництва в Україні. На другому етапі розробляється система індикаторів оцінки результативності реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва у міжнародному, національному, міжгалузевому та векторному вимірах (рис. 1). Третій етап передбачає формування матриці розрахованих значень відповідних індикаторів. На четвертому етапі відбувається стандартизація результатів розрахунку індикаторів залежно від характеру впливу на рівень результативності реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва. П'ятий етап базується на визначенні вагових коефіцієнтів значущості стандартизованих індикаторів на основі експертної оцінки. Шостий етап передбачає розрахунок інтегральних показників оцінки результативності реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в міжнародному, національному, міжгалузевому та векторному вимірах.

Останній, сьомий етап ґрунтується на інтерпретації отриманих значень інтегральних показників і визначенні пріоритетних напрямів здійснення коригувальних заходів, що у подальшому стане основою формування дієвого інструментарію реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва.

Висновки з проведеного дослідження. Визначено необхідність розроблення методологічного забезпечення оцінки результативності реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, що дасть змогу оцінити ефективність запропонованих заходів і забезпечити їх коригування у процесі реалізації стратегічних та програмних ініціатив держави. Вивчено наукові підходи до оцінки результатив-

ності державної політики у сфері малого та середнього підприємництва. Встановлено вагомість врахування системно-структурного та аналітико-результативного підходів до оцінки ефективності державної політики. Подано авторський методичний підхід до оцінки результативності державної політики у сфері малого та середнього підприємництва, що базується на визначенні індикаторів результативності впливу держави на функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу в міжнародному, національному, міжгалузевому та векторному вимірах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаров Г.О. Оцінка ефективності державного регулювання малого підприємництва в Україні в аспекті його економічної безпеки // Економічний аналіз. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Т. 18. № 1. С. 43-50.
2. Дикань В.Л. Украина в глобальной миросистеме: особенности и последствия государственной экономической политики // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 59. С. 9–18.
3. Дикань В.Л., Корінь М.В. Державне регулювання промислового розвитку України // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61. С. 9–19.
4. Дикань О. В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. № 57. С.58–66.
5. Колісніченко П.Т. Податкова важелі державного регулювання розвитку малого підприємництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 // Київський національний університет технологій та дизайну. Київ, 2014. 22 с.
6. Колісник Г.М. Державне регулювання витратами підприємницького сектору України: автореф. дис. ... д-р екон. наук: 08.00.03 // Вищий навчальний заклад «Національна академія управління». Київ, 2017. 42 с.
7. Мареніченко В.В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні: дис. ... канд. держ. управ.: 25.00.02 // Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. Дніпро, 2017. 255 с.
8. Обруч Г.В., Іванюта Б.Л., Журавльов К.В. Проблеми і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2018. № 61. С. 53–62.
9. Сеніна А.О. Регуляторна політика держави в сфері адміністративних послуг: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03 // Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. Харків, 2016. 23 с.
10. Сус Л.В. Формування механізму державного регулювання галузі тваринництва: дис. ... канд. екон. наук; 08.00.03 // Житомирський національний агро-екологічний університет. Житомир, 2015. 219 с.
11. Шраменко О. В. Удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності на основі розвитку інформатизації економічних систем // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2017. Вип. 59. С. 32–37.

12. Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 856. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#n58>.

13. Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1029. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.

14. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуля-

торного акта: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2004 р. № 308. Із змінами та доповненнями від 15.03.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-%D0%BF>.

15. Методичні рекомендації щодо оцінки впливу нормативно-правових актів та проектів актів на конкуренцію: Наказ Голови Антимонопольного комітету України від 14.11.2017 р. № 117. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=138049&schema=main>.

16. Тест малого підприємництва (М-тест). Посібник з використання. URL: http://www.drs.gov.ua/regulatory_policy/test-malogo-pidpryyemnytstva-m-test-posibnyk-z-vykorystannya/.